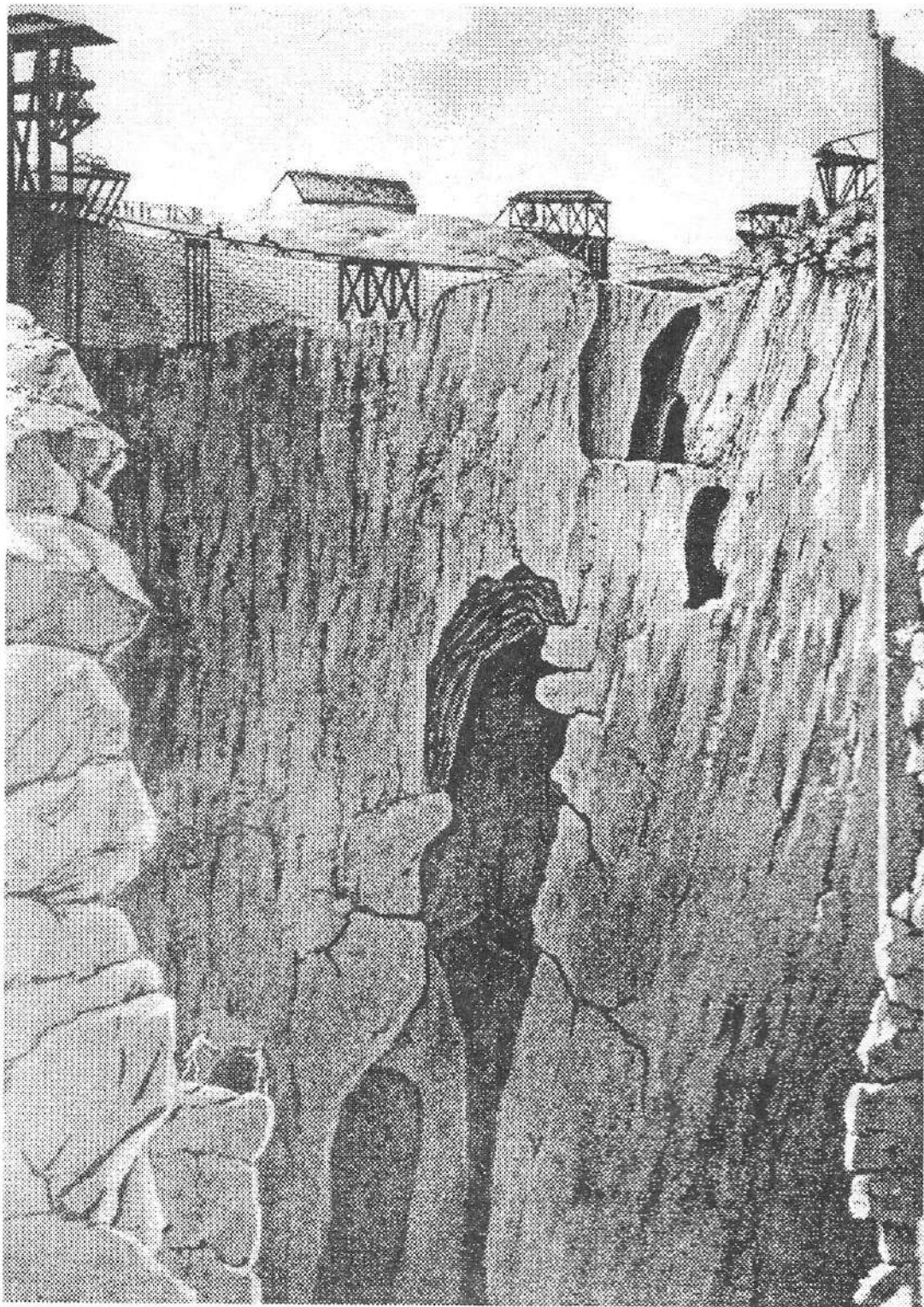

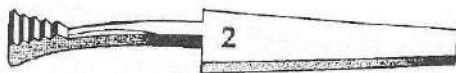

3 - 1992

NYCKELPOSTEN

FÖRENINGEN NYCKELHARPAN

NYCKELPOSTEN 3 / 92

Upplaga 600 exemplar.

Medlemsblad för Föreningen Nyckelharpan
Utkommer med 3 nr per år. Medlems- / årsavgift:
75:-/år för endast Nyckelposten resp 100:-/år för
fullt medlemsskap. PG nr 491 82 94-2.

REDAKTION:

Sven Nordin

Vallavägen 38, 136 41 Haninge

tel. hem 08-777 07 27, arb 08-707 46 72, mobiltelefon 010-2 18 08 42

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE :

Christer Kvarne, ordförande

Götgatan 107A, 116 62 Stockholm tel 08-641 25 12, arb 08-789 82 21

Övriga ordinarie styrelsemedlemmar:

Sekr. : Ingemar Aronsson

Ledamöter: Ulla Brandt Bertil Svensk

Kassör: Lotta Nyholm

Suppleanter: Eivor Erkas och Olle Nordin

Adressändring sändes till:
Bertil Svensk,
Hagagatan 14, 2 tr ög
113 48 Stockholm.

Föreningen Nyckelharpan och
Nyckelposten ber att få hälsa alla
nya medlemmar hjärtligt
välkomna i föreningen!

OMSLAGBILDEN FÖRESTÄLLER :

Danemora gruva
troligtvis, 1700 talet.

tt sätt att få kontakt med läsekretsen är att ha ett riktigt grovt tryckfel i tidningen. Detta var nu inte avsikten med det tryckfel som olyckligtvis uppstod i förra numret.

Men det hade samma effekt ändå. Många har ringt och skrivit om förra numrets "Strängtips". Att det skulle vara något nytt påfund, att bara ha elva resonanssträngar, är alltså bara en "Anka". Fulständig rättelse sid 13.

Ytterligare en rättelse från förra numret: sid 3, högra spalten 4:e raden ...och har en speciell...skall vara ...och har **inte** en speciell...

I redaktionen står TV-en på. "Falu Folkmusik Festival" heter programmet. Ett jättebra program om man vill vara säker på att **inte** få höra Svensk folkmusik. När, när, skall TV sända ett Svenskt folkmusikprogram nästa gång?

Har Du fått något nummer av Nyckelposten där det är en sida blank? Hör i så fall av Dig till redaktionen så skall jag sända ett nytt exemplar.

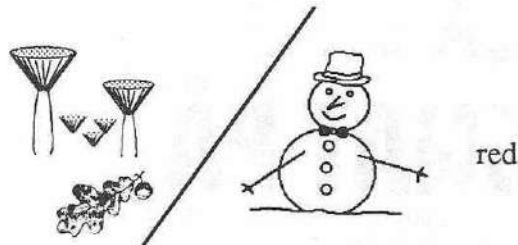
Redaktionen ber att få gratulera ordförande Christer Kvarne på sin födelsedag. Överränner härmed ett fång blommor.

Detta nummer blev omväxlande och bildrikt. Några saxningar blev redaktionen tvungen att ta till för att få ihop 32 sidor.

Hoppas att juledigheten ger tillfälle till att skriva till Nyckelposten.

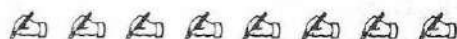
Gott slut och Gott Nytt År!

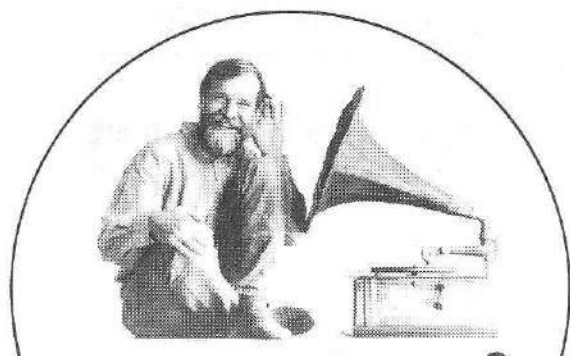

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Sidan 3	Redaktören har ordet.
Sidan 4	Lyssnat på
Sidan 6	Statyn invigd
Sidan 9	Varför hostar folk ...
Sidan 10	Insändare
Sidan 11	Saxat
Sidan 12	Silverbasharpan
Sidan 13	Rättelse "Strängtips"
Sidan 14	CD ett lyft för fiolmusiken
Sidan 15	Frågelådan
Sidan 16	Bertil Svensk; bildsida
Sidan 18	Esbjörn Hogmark om bla fiol- bygge
Sidan 22	Båtsman Däck
Sidan 23	Småtips & meddelanden
Sidan 24	Järvastämman
Sidan 26	Styrbjörn Bergelt; bildsida
Sidan 28	Kommela-schottis
Sidan 29	August & Lotta
Sidan 30	Rapport från Danmark
Sidan 32	Jaktsignaler

**Nästa manusstopp
15:e FEBRUARI -93**

LYSSNAT PÅ!

Sture Möllerman Riddarstigen 17 A. 183 30 Täby
tel. 08/768 13 66

DET VAR EN GÅNG...

Norduppländsk folkmusik med Botvide-trion. Björn och Katarina Björn, silver-basharpa och Lars-Åke Lindegren, cittra.

Björn Björn började i mitten på 1970-talet att ta kontakt med traditionsbärande nyckelharppspelmän i norra Uppland för att ta del av deras låtskatter.

På den här musikkassetten finns därför en hel del matnyttigt, för den som vill botanisera bland gammelharpsslåtar. Valser och marscher men mest polskor efter Joel Jansson, Kalle Ågren m fl.

Två av låtarna har Botvidetrion från Hasse Gille: *Brudmarsch från Skokloster* och *Polska efter Smultrongårds-Ida*. Den senare framförs på endast en harpa utan något komp och är i mitt tycke den mest hörvärda på bandet. Kanske beror det inte bara på det enkla men känsliga spelsättet, utan även på att låten innehåller ett tonartsbyte som är välbehövligt i den bland övriga låtar så dominerande C- durklangen.

Några av polskorna har fått det där härliga lyftet med långt 2:a taktslag, men i slängpolskornas jämnare puls finns några ställen där gruppen inte känns helt samspelt. Synd att man inte jobbat lite mer med just dessa låtar. Det hade kunnat höja kvaliteten på bandet ytterligare ett snäpp.

SILVERBASHARPA ANNO 1992.

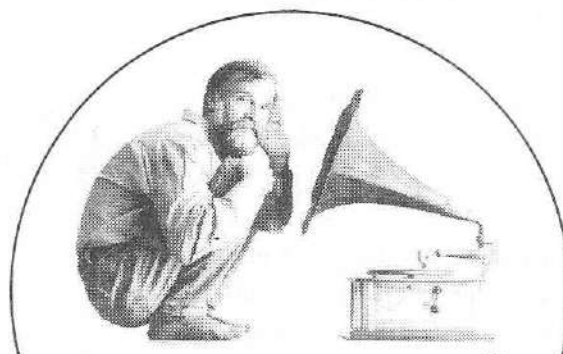
Lena & Ingvar Jörpeland, rikspelmän 1991, har i år kommit ut med sin första CD-skiva.

Det är inte ofta man får glädjen att lyssna till två så samspelta och välklingande silverbasharpor. Dessutom i ett så dansant spel att det vid avlyssning är stört omöjligt att hålla fötterna stilla. Det fick jag erfara en morgon i bilkön på väg till jobbet. Det höll på att gå riktigt galet. Nej, så här bra musik ska man nog avnjuta under mer säkra former än från bilsterion.

Här får man ett förträffligt prov på att gammelharpnan, när den spelas av sanna spelmän, inte är något musealt instrument. Tidigare har man mest hört silverbasharpor i unisont spel eller tillsammans med något annat folkmusikinstrument, men Lena och Ingvar ger oss flera exempel på ett samspel av vår tid men med stor respekt för traditionen.

Av de tjugofem låtarna på skivan är tio efter Eric Sahlström. Resten är också hämtade från norra Uppland, där man bland andra kan känna igen spelmän som Kalle Ågren, Gösta Hellström och Joel Jansson. De två senare har inspirerats av Erics *Spelmansglädje* och gjort en silverbasvariant på samma vals, vilken fått bli avslutningslåt med Lena och Ingvar på denna CD-skiva.

SILVERBASHARPA ANNO 1992 finns även på kassettband och har producerats av Lena och Ingvar Jörpeland samt Per-Ulf Allmo. Tekniker har varit Mats Wester.

LYSSNAT PÅ!

Sture Möllerman Riddarstigen 17 A. 183 30 Täby
tel. 08/768 13 66

VILDA VÄSEN

Olov Johansson nyckelharpa, Mikael Marin altfiol och Roger Tallroth gitarr kom för en tid sedan ut med en ny skiva Den finns även på CD och kassettband.

Den förra - "VÄSEN" - recenserades i ett tidigare nummer av Nyckelposten. Sedan dess har gruppen arbetat vidare, vilket klart märks i denna VILDA VÄSEN.

Egna kompositioner samt tolkningar av äldre låtmateriel med inspiration helt eller delvis hämtad ur den svenska folkmusikfloran har blivit till en mycket professionell produktion, väl värd att lyssna på.

Men faran med denna stundtals mycket omilda behandling av vår kära låtskatt ligger däri att många kanske tror att detta är svensk folkmusik. Så är inte fallet, anser jag, sen må andra kanske tycka annorlunda.

Tro nu därför inte att jag ogillar Väsen. Tvärtom! Det här är något av det mest intressanta i svensk musikväg jag hört på länge.

Lyssna gärna lite extra på *Salongsberusad* och rycks med i denna galanta polskas spelglädje eller låt er tumlas om i *Mördarhararnas* suggestiva framfart.

Styfbergs vals i 2 repris, den som brukar kallas Skomakarvalsen och då har en tredje repris av Bohlin, hör till en av de låtar som behandlats med större varsamhet. Ett härligt driv i gitarrkompet helt utan främmande synkoper. Dock kan man inte låta bli att i näst sista repriserna smyga in ett ackord som likt ett feltramp träffar mig på tån. Aj!

Denna skiva är liksom Väsen's förra producerad av Drone Music.

DALALÅTAR PÅ NYCKELHARPA.

Väsmansbygdens Nyckelharpsgille, Nyckelharporna Falun, Ovansiljans Nyckelharpor och Tunabygdens Nyckelharpor är fyra spelmannslag som var för sig bidragit till en kassett med låtar från Dalarna.

Men var finns musten, glöden och blodet i musicerandet? Det som man är så van att få höra från många fiolspelande lag i Dalarna. När jag först lyssnade på bandet, var det inte utan en viss besvikelse. Spelglädjen är inget att ta miste på, men i samspellet finns mycket kvar att göra. Framför allt gäller det i polskorna.

Ambitionen att spela sitt eget landskaps musik på nyckelharpa tycker jag är mycket lovvärd, men man borde kanske ha lyssnat lite bättre på sina egna storspelmän och deras tolkningar, så att det egna spelet inte blir så "allsvenskt". Det är inte lätt, det där att få ett stort spelmannslag dithän och det blir knappast enklare genom att ta hjälp av gitarr- och baskomp.

Bland låtarna finns ändå några guldskor som jag upptäckte när de första intrycken lagt sig. Två av dem är *Brudlåt* efter Frost Anders Ersson och *Trefaldighetspolska* av Erik och Axel Jernberg.

Samtliga låtar på bandet DALALÅTAR PÅ NYCKELHARPA finns även nedtecknade och säljs för 10:- häftet. Det är bara att ta för sig för den som själv vill arbeta med materialet. Kontakta i så fall Kalle Rapp på tel. 023 - 637 75.

PRESSTOPP

EUROPEISKA VÄRLDTOPPSLISTAN

Folkmusikgruppen "Hedningarna" ligger sensationellt på 5:e plats i den så kallade "Europeiska världstopplistan".

Det är skivan "Kaksi" (skivmärket Silence), där det bl a spelas på

Moraharpa, som fått denna hedrande placering. Det är första gången som nyckelharpa är med på denna topplista och andra gången som en svensk grupp är med överhuvudtaget.

PRESSTOPP

"Det våras för nyckelharpan" tycker redaktionen.

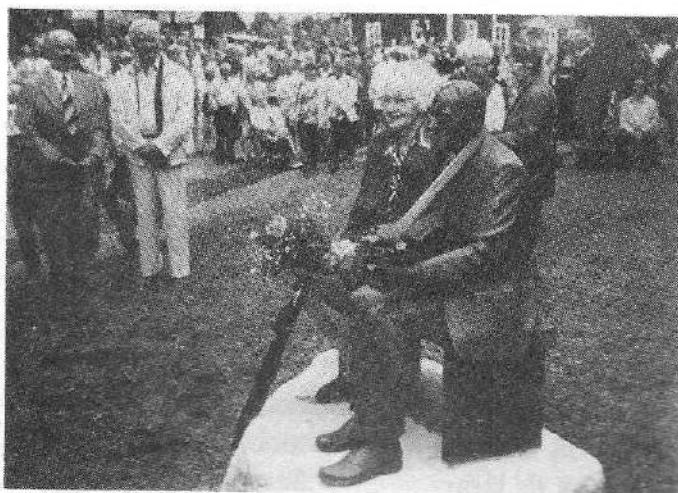
Från program vid invigningen av Eric Sahlströmstatyn i Tegelsmora den 23 augusti 1992.

Klockan 10.25 blåstes högtidligheten in från klockstapeln, av Hans Gille på näverlur. Det låg ett skimmer över Tegelsmora kyrka i ett starkt solsken mellan mörka moln. Mycket folk hade samlats vid och omkring Eric Sahlströms grav på Tegelsmora kyrkogård. * En minnesstund vid graven inleddes med spelmansmusik. Spelmännen Gösta Sandström, Sture Andersson, Gösta Hellström, Olof Jansson, Ragnar Karlsson och Curt Tallroth spelade Kyrkmarsch av Olof Jansson. * Därefter följde tal med kransnedläggning av Gunnar Ahlbäck.

* Spelmansmusik, Brudmarsch efter Hellstedt. * Carola Rasmussen sjöng "Letter to Eric". Minnesstunden avslutades med avtåg för spelmännen upp till kyrkan allt under de spelade Festmarsch av Gås-Anders. Intåg i kyrkan för deltagarna skedde till spelmansmusik på kyrkbacken och körsång av Vendels kyrkokör i vapenhuset. Sedan följde Söndagsgudstjänst med musik och sång. * Sonia, Sigurd och Sture Sahlström spelade Spelmansglädje, Göksbypolska, Andakten, Trollrikepolska. * Eva Tjörnebo sjöng Må stigen vara jämn -en irländsk välsignelse och

Penningmarsch -en öländsk visa. Kollekten gick till Eric Sahlströmfonden. Per Brahes gånglåt spelades vid utgång ur kyrkan. * Invigningen av Eric Sahlströmstatyn utanför hembygdsgården startade enligt programmet klockan 12.30 med spelmansmusik. Spelmännen Annika och Cajsa Ekstav, Peter Hedlund, Esbjörn och Sture Hogmark spelade Tobopolkett och Vårdroppar av Eric Sahlström. * Sedan följde välkomsthälsning av minnesfondens ordförande Gunnar Ahlbäck. * Högtidstal av professor Jan Ling som bl a betonade Eric Sahlströms epokgörande insat-

ser som traditionsbärare och traditionsförnyare av musik. Denna människa var "saktmodig, mild och god. Eric Sahlström var inte bara ett musikaliskt geni, han var en god människa vars toner för-

medlade den inre harmoni som vi alla söker. Eric Sahlström visade med sin långa musikaliska livsgärning att det finns plats för oss alla inom kulturens sköte att alla har rätt att få sin del av musiken. Eric Sahlström gav oss modet att satsa på nyckelharpan och folkmusiken som en viktig del av vårt kulturarv. Hans konstnärliga geni lyfte fram de gamla låtarna, hans nyskapelser visade sig ha en sådan inneboende kraft att nyckelharpanes antal på ett par decennier växte från ett 10-tal till 10000, flertalet trakterade av spelmän och spelkvinnor". * Hans Gille och Kurt

Södergren spelade sedan Riddarmarsch efter Karl Svensk. * Riksdagens talman Ingegerd Troedsson talade inför statyns avtäckning varefter Hans Gille och Kurt Södergren spelade Vagnshusmarsch efter Salmakar-Kalle. * Konstnären och tillika spelmannen Ingvar Jörpeland statyns skapare intervjuades av Gunnar Ahlbäck om sitt arbete med statyns tillblivelse. En av de många frågor Ingvar ställdes inför var: Hur Eric Sahlström skulle vara klädd? I folkdräkt eller som han lärde känna honom 1975 klädd, som man sett honom på kurserna, i kavaj och byxor. - Eric var en stor person inuti och liten utanpå. Ett flin som kunde bryta ut i ett leende. I det militära var han 170 cm lång, hade 54 i mösstorlek och 43 i skor. Skulpturmässigt har ingen "omdiktning" gjorts.

En annan fråga kom upp, skulle man inte sitta till vänster om Eric på bänken för att just kunna spela med honom? "Han drar i med ett C-ackord", sa Ingvar Jörpeland som slutkommentar till intervjun.

* Så följde spelmannsmusik med spelmännen Olov Johansson och Anders Mattson. De spelade två polskor, av Eric Sahlström och Per Anders Ek.

* Efter musiken presenterades boken om Eric Sahlström av Gunnar Ahlbäck.

I korthet skall här återges det scenprogram som skedde på scenen vid sidan av hembygdsgården och med start klockan 14. * Scenspelet inleddes med allspel och Brännvin-slåten eller Uppländsk festmarsch - som Eric Sahlström oftast ville börja med. Liksom polskorna - Tolfta och Tierp tyckte Eric särskilt mycket om, enligt Leif Alpsjö, allspelsledare och konferencier.

Scenprogram:

* Ole-Hjort och Bo Larsson spelade bl a; Eklundapolskan och polska efter Hjort-Andera.

* Ragnar Berglund och Åkerbypojkarerna spelade bl a; Särna brudmarsch och Vals för lilla Frida.

* Ditte Andersson sjöng en långdansvisa och en "favoritvisa från

Dalarna", samt spelade på nyckelharpa, Farewell from Wischy Scotland.

* Vendelkråkorna, Annika och Cajsa Ekstav samt Marit Lundqvist, sjöng tre visor.

* Eva Tjörnebo och Kjell Landström spelade tillsammans på cittra och silverbasharpa, Eva sjöng också några visor a capella.

* Styrbjörn Bergelt spelade på silverbasharpa; Tierpspolkan, Säbypolskan (en variant av) samt Lillpingeln.

Så är det dags för hemfärd. Vi går ner genom lönnallén och hör Hellsteds brudmarsch spelas i ett buskspel ute på gårdsplanen framför hembygdsgården. Vi går förbi kyrkan och dess mäktiga gråstensmur i sengotisk stil, stenbyggnaden avtecknar sig vackert mot fälten nedanför med skogens alla höstfärger i bakgrunden. Lite historik: Tegelsmora kyrka är en av de bäst bevarade landskyrkorna i Uppland från senare delen av 1400-talet. Tegelsmora socken tillhör liksom Vendel Örbyhus härad. Tegelsmora församling bildade från år 1991 pastorat med Vendel ingående i Örbyhus kontrakt. Socknen kallades för länge sedan Tighlismoru, där ordet mor i fornsvenskan betydde skog. Kyrkan ligger vid Tegelsmorasjön. Sjön kan ha hetat Tighlir troligen bildat till det isländska och norska verbet tigla som betyder "ge ofta och litet åt gången" och eventuellt syftat på fisket i sjön. (Läst om i Upplands kyrkor - 129).

För den som kanske vill sitta på bänken bredvid Eric och spela med honom, kommer här en vägbeskrivning: "En vacker väg till Eric's staty". Åk väg 290 från Uppsala till Österby. Ta sedan väg 292 till Berg strax innan Örbyhus. Åk via Upplanda Gyllby fram till Tegelsmora och kyrkan vid hembygdsgården.

Väl mött!

Ann-Mari

foto: Styrbjörn Bergelt

NY GAMMALT !

LITE LÅTAR Ett restparti av 1:a utgåvan med **Östnora Folkton** har hittats. Kassetten **"LITE LÅTAR"**. Du kan köpa denna fonogramutgåva för endast 50:- + porto.

Beställ av:
Sven Nordin
Vallavägen 38
136 41 Haninge
tel 08-777 07 27

Innehåll:

SID A

SPELMANSGLÄDJE

vals komponerad av Erik Sahlström

SKOMAKARVALSEN

vals efter Erik Sahlström

SKUTTUNGESCHOTTIS

schottis efter August Bohlin

MÄLARÖJÄNTAN

schottis komp. av Lars Erik Jansson

HAMBURGSKA

polska efter Lars Edvard Öhlin Fogdö

HAMBURGSKA

polska efter Lars Edvard Öhlin F-dur

BERGSLAGSHAMBO

hambo efter Erik Sahlström

I SVINOTTAN

hambo komp. av Rolf Dahlström

SID B

SPRINGVALS

eft. August Bohlin

JÄMT SCCHÅ

snoa komp. av Lars Erik Jansson

TOLFTAPOLSKAN

bondpolska efter Alfred Andersson Tolfta

GÅSANDERSPOLSKAN

bondpolska

BLINDA KALLE

polka efter Karl Eriksson Stigtomta

SAHLSTRÖMSPOLKETTEN

polkett efter Anders Sahlström

HAMBOPOLKETT "67:an"

efter Alfred Gustavsson Härad

HAMBOPOLKETT G/D-dur

efter Alfred Gustavsson Härad

SLÄNGPOLSKA

efter August Widmark Västra Vingaker

Nu har vi haft "Byggtips" en längre tid i
Nyckelposten.

Redaktionen tycker det är dags
att få in lite "Speltips". Det måste finnas
många som inte bygger nyckelharpa
men som har erfarenhet av att spela
och som skulle kunna komma med tips.
Det kanske blir en motsvarande
"långkörare".

Alltså fatta pennan och skriv
Nyckelpostens första "Speltips".

 Redaktionen

Nyckelharpläraren till sin äldre elev:

- Det finns bara två skaker som kan hindra
dig från att bli en duktig nyckelharpspelare.
- Vilka då ?
- Det är din vänstra hand - och din högra !

- Er son gör stora
framsteg med sitt
fiolspel.

- Jasså, jag trodde
det var vi som vant
oss ...

Saxat ur TONFALLET 4/90

Varför hostar folk i pauserna på konserter?

Kravet på vad man kallar gott uppförande är rigoröst i en konsertsal. Varför avsiktligt sätta igång att hosta? Musiker hostar sällan. Det är inte ofta jag möter människor som är så disciplinerade som musiker. Redan som barn har många av dem under stor del av sin tid underkastat sig hård och koncentrerad övning. Med en tidigt utvecklad vilja är de ofta längre från det spontana än sina lyssnare. Men kanske är lyssnarna av liknande skäl lika långt från sig själva. Bittra och inskränkta musiker är det inte en självotsägelse? De har ju glädjen till uppgift. Hur kan de då vara stela och förkrympta som människor? De också. Kanske har det att göra med kriget i barmet mellan *impuls* och *kontroll*, som alltför tidigt avgörs till kontrollens förmån. Ofta så fullständigt att personen tappar all kontakt med sina impulser. Inte ens vet om dem längre. Musik förutsätter motsatsen: frihet, spontanitet och tillgång till sina känslor. Ofria, bundna och känslöförrvirrade söker vi oss till musikerna, tin, musiken. Improvisation är för mig oskiljaktigt från att spela musik liksom det är från att spela teater, hur föreskrivet materialet som ska presenteras än är. För mig som skådespelare gäller det att skapa rum för improvisationer överallt, om så i mellanrummet mellan orden. En del musiker – och – andra har försökt att med droger och sprit slå sönder eller lura sig förbi kontrollapparaten för att komma till omedelbarhet. Inom jazzen är improviserandet självklart. Jag fattar inte varför inte klassiska pianister använder till exempel kadenserna i wienerklassikernas konserter för att verkligen improvisera fritt i dialog med den historiska musiken, med samtiden och med sig själva. Jag har i alla fall aldrig hört någon göra det. Jag längtar efter att få höra en solist komma loss i en Mozartkonsert, det är väl det som är meningen med kadensen! När jag lyssnar till musik sker något i mig som ingen annan har insyn i. Musiken når djupt. Mitt impulsjag, ett blekt foster djupt nere i det omedvetnas mörker, lyfter sitt utvecklade huvud. Det sker en rörelse under kontrollens och glömskans stenlock. Musiken

får det att ske, den verkar direkt i mig och väcker stora känslor, främmande ...

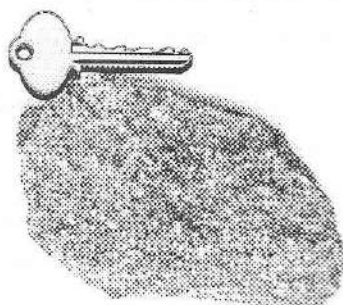
När sista tonen klingat ut återfinner jag mig sittande i min stol bland de andra ekiperade människorna runt mig. Min person flackar ett ögonblick mellan impuls- och kontrolljag. Vem är jag? Jag hostar – kontrollerat – och hör att jag är kvar, att jag är jag. Host, host. Och den där hostningen ställer allt till rätta. Så är allt fel och precis som det var igen.

Etienne

ETIENNE GLASER

skådespelare, teater- och operaregissör

R E B U S

Lösning på sidan 15

SKRIV EN LIMERICK TILL NYCKELPOSTEN

Här har Du ett litet tips om vad Du kan skriva om till Nyckelposten: Skriv en LIMERICK ! Det anses som en svår konst: En äkta limerick har fem rader. Den första raden slutar med ett Ortsnamn med en, två eller tre stavelser. Första, andra och femte raden skall ha lika många stavelser, helst nio. De övriga raderna skall vara korta och rytmiska.

Lycka till

red

Den svåra konsten att spela upplandspolsskor

För en tid sen lyssnade jag i radio på en konsert med gammelharpor. Det är glädjande att det finns så stort intresse för dessa gamla instrument och att det finns spelmän som verkligen kan utnyttja deras resurser. Allt lät underbart fint, men tyvärr med ett viktigt undantag. De stockholmsspelmän som spelade silverbasharpa så dejligt hade tyvärr fått den uppländska bondpolskan alldeles om bakfoten. Aldrig någonsin har den i sina hemtrakter spelats med tvåan dubbelt så lång som ettan.

Träd ut ur det stockholmska elfenbenstornet och lyssna på oss spelmän på Upplands landsbygd! Själv har jag spelat låtar sen 1920-talet och haft kontakt med fiolspelmän som Johan Olsson och Viksta-Lasse och nyckelharpospelmän som Oscar Larsson i Uppsala och Eric Sahlström. Jag har också noggrant studerat de skivor som spelades in av Johan och August Bohlin 1912-13. Dessutom gjorde jag för några år sedan med hjälp av Melodiskrivaren Mona på Uppsala universitets musikinstitution en studie av hur nära äldre uppländsspelmän spelade sina polsskor. Resultatet finns publicerat i Sumlen 1984. Där kunde jag konstatera att upplandspolsskorna förvisso inte utfördes metronommässigt, men att skillnaden i längd mellan taktdelarna var rätt obetydlig, och att det inte alltid var tvåan som var längst. Något som helst stöd för det spelsätt de här spelmännen använde fanns inte. Om ni spelmän ändå inte litar på mig så lyssna på världsmästaren på gammelharpa Hasse Gille eller på Sture, Sonia och Sigurd Sahlström. Och ta gärna fram skivan "Joel Jansson" en gång till, liksom andra skivor med uppländska traditionsbärare!

Det är inte nån skam att erkänna att man har gjort fel, men det är synd och skam om spelmän som spelar det uppländska nationalinstrumentet på ett förebildligt sätt inte vill lära sig att spela upplandsmusikens mest karakteristiska låtform så som den alltid har spelats i Uppland.

John Olsson

Vill du diskutera det här problemet ytterligare så bor jag på Sandbrovägen 7,
740 30 Björklinge, och mitt telefonnummer är 018/37 06 72.

Det går även bra att diskutera via insändarspalten i Nyckelposten.

Jag vill inte uppmuntra till anonyma insändare men möjligheten finns. Skriv då under signatur.

red.

TAGELMAN & SON

*De e en konst att kunna spela
nyckelharpa med händerna och
luta me huvudet !*

Saxat ur Hi-Fi-Musik, nr 9 Okt -92,
"Folkvandring" av Bengt Eriksson.

SVENSKA VÄSEN: Hade precis tänkt att skriva något i stil med:

På nya albumet, "Vilda väsen" (Drone DROCD 004/CDA), spelar gruppen Väsen den "vildaste och" punkigaste svenska folkmusiken sen Hedningarnas debut-LP.

Sa gick jag och hämtade posten. Där fanns bland annat en promo-CD med fyra låtar som en försmak på Hedningarnas kommande album, "Kaksi" (skivmärke: Silence).

Nu skriver jag: Aldrig har svensk folkmusik låtit så vild, punkig och. . . ja, hårdrockig som i de fyra låtar jag precis provsmakat med Hedningarna.

Till nya, efterlängtade albumet har Anders Stake, Hallbus Totte Mattsson och Björn Tollin tryckt på elknappen och pluggat in bland annat stråkarharpan i förstärkaren. De har också börjat samarbeta med ett par finska sångerskor vilket passar perfekt. (I Finland är det inte bara rockbanden som spelar motorsåg. Detta "national-instrument" förekommer även inom dagens finska folkmusik.)

Svensk folkmusik som thrash och death metal! Men samtidigt - observera stråkarharpan! - låter Hedningarnas folkmusik uråldrig.

Om jag dämpar tonen något, så kan ovanstående också vara en beskrivning av gruppen Väsens svenska folkmusik: ingenelektricitet, instrumenten är bland annat nyckelharpa och altfiol. Musiken är högst traditionell - men också här finns en attack som är släkt med rockmusikens.

Saxat ur UNT 3 okt -92

Folkmusiklokaler invigda i Lövsta

Det var folkmusik, tal och förplägnad då det nystartade projektet med folkmusikkonsulenter på torsdagen invigde sina lokaler i Lövstabruk.

Det är roligt att få vara med om det här projektets start i dessa fina lokaler och i denna fantastiska miljö. Här finner vi kontrasterna mellan herrgården, smedsbostäderna och fattighuset som i dag är gästhem och där vi kan möta olika kulturer genom de asylsökande som bor här i Lövstabruk.

Vi hoppas nu att folkmusiken skall sprida sig som ringar på vattnet över hela Uppland där vi har så fina folkmusiktraditioner med spelmän som Byss-Kalle, Viksta-Lasse, Eric Sahlström m m. Det kanske blir så att ringarna sprider sig ända över Atlanten, sade Ola Persson då han invigningstalade.

Invigningsfestligheterna inleddes med att sex av veteranerna inom folkmusiken; Curt Tallroth, Harbo; Gösta Hellström, Västland; John Olsson, Björklinge; Sture Sahlström, Tegelsmora; Olov Jansson, Åkerby; framförde flera stycken. Ola Persson, som representerade statens kulturråd, landstinget, Musik i Uppland och Tierp kommun, invigningstalade innan det var dags att klippa bandet som hölls av de projektanställda Lillemor och Leif Alpsjö. Ett projekt som skall pågå i tre år. Målsättningen är sedan att projektet skall leda fram till att man får ett folkmusikinstitut på akademisk nivå förlagt i Lövstabruk.

De båda anställda kommer att ordna kurser och seminarier, spelmansträffar, rådgivning m m som UNT tidigare berättat om. Musikskolan har tidigare av Tierps vänort i Finland fått en finsk kantele som nu placerats i de nya lokalerna. Av Tierps kommun fick man ett konstverk, föreställande Eric Sahlström, som överlämnades av Karin Palmkvist. Vidare framfördes lyckönskningar från Upplands spelmanförbund av Olle Almström och från Lövsta bygderåd av Maryanne Olarsbo. Ola Persson berättade att folkmusik har blivit mycket populärt i musikskolan. För två år sedan var det en (1) elev som spelade nyckelharpa, i dag är det 25 elever.

Efter förplägnaden berättade Allan Lundvall från stiftelsen Leufsta om de lokaler där projektet skall hålla till. Hela byggnaden har tidigare varit en ladugård för en del av brukets smeder. Där har stiftelsen nu gjort i ordning konferenslokaler på övre planet som förr var höskulle. I själva ladugården har två större rum inretts, med pentry. I den ena hyr silversmeden Louise Carlman lokal för tillverkning och försäljning. I den andra är det nu som folkmusikprojektet fått ljusa och fina lokaler för sin verksamhet.

KARL-BERTIL HOLMSTEDT

Några ord om silverbasharpa

av Bengt Andersson, Norrahammar.

Jag spelar Silverbasharpa, och får ofta frågan, varför låter det som det gör och varför jag har så få nycklar. (24st).

Somliga anser det vara urbota dumt eftersom jag då inte kan spela i alla tonarter. (Hur många kan det på sina kromatiska harpor)

Här är mina synpunkter i ämnet.

Silverbasharpan är den närmaste föregångaren till den nu vanliga kromatiska harpan. Den konstruerades omkring år 1840, och blev den dominerande harptypen under sent 1800- och tidigt 1900-tal. Den har, som de flesta vet, en annorlunda kroppsform, med kraftigt välvt lock. Ljudhålen är nästan undantagslöst av oxögontyp. Locket saknar basbjälke, och ljudpinnen, som är fastkilad i botten, möter locket på helt annan plats än på den basbjälkeförsedda kromatiska (moderna) harpan.

Detta sammantaget ger silverbasharpan en egen ljudkaraktär. Sitt namn har den fått för att man till "storbasen" använder en silveromspunnen silkes- eller tarmsträng. Om man nu vill spela silverbasharpa, kan man då bygga en gammelharpkropp, och för att inte vara tonartsmässigt begränsad, förse den med en kromatisk lek?

Ingalunda!

Lekens funktion är avgörande för den speciella silverbasklangen. Silverbasleken, som inte är kro-

matisk, och därmed inte går att spela i alla tonarter, har en mycket finurlig konstruktion.

Om man spelar tonen "h" (A-strängens 2:a nyckel) får man automatiskt tonen "d" på C-strängen, genom att de löv som förkortar strängarna sitter på samma nyckel. Det ger, tillsammans med G-strängen, ett dominantackord i C-dur, vilket är den vanligaste silverbastonarten. Därtill fyller man på med dubbelgrepp så mycket man någonsin hinner. Detta, tillsammans med ett svagt rundat stall, och en stråke där man spänner taglet med tummen, gör att man kan spela ett konsekvent ackords- och bordunspel, vilket, rätt utfört, gör silverbasharpan till ett överlägset dansmusikinstrument. Jag jämför då med den kromatiska harpan.

Det sägs att August Bohlin, en berömd harp- och fiolspelman från Uppland, blev irriterad över att inte på sin silverbasharpa kunna följa fiolspelmännen i alla deras tonarter. Han byggde därför om sin harpa, utökade nycklarnas antal, tog bort den tidigare nämnda kopplingen och kunde sedan spela med fiolspelmännen i fler tonarter än tidigare.

Tillsammans med de senare tillkomna förändringarna av harpkropp, stråke, kraftigt rundat stall m.m. har det enligt min mening blivit ett helt nytt instrument. En ny klangbild. Ett nytt spelsätt, där spel på en sträng är dominerande, vilket ju avsevärt skiljer sig från silverbashar-

pans spelteknik.

Att spela silverbasharpa tillsammans med moderna harpor fungerar inte särskilt bra. Dels för att silverbasharpans spröda karaktär drunknar i ljudet från de tonstarka harporna. Dels för att man intonerar silverbasharpan annorlunda. Eftersom man inte behöver ta hänsyn till så många tonarter, kan man renstämma, så att det klingar särskilt bra i C-dur.

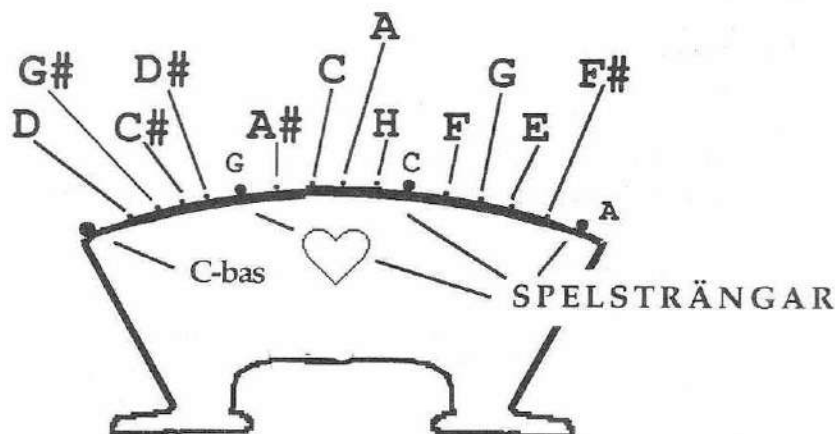
Slutsats: Silverbasharpan är en alldeles egen instrumenttyp. Så snart man frångår silverbaslekens speciella utformning och funktion, är det inte längre en Silverbasharpa, även om den i övrigt är byggd på gammalt maner.

RÄTTELSE TILL ARTIKELN "STRÄNGTIPS" NYCKELPOSTEN 2-92

Tre fel hade insmugit sig.

1. C-basen (den grova strängen) blev markerad 2 gånger, vilket kunde förvilla.
2. "D" resonans-strängen i mitten skall heta "C".
3. En (1) resonans-sträng "A", fattas i mitten.

**Alltså: Det skall vara 12 resonans-strängar !
Det skall inte vara 2 "D" !
Och ett (1) "A" tillkommer.
Angivelsen i rutorna var korrekt.**

CD - ett lyft för fiolmusiken

Efter några års avvaktande hållning från skivbolagen, kan nu även spelmansmusiken höras på CD-skiva. Det är utmärkt - den akustiska och litet mer lågmälda musiken har faktiskt mest att vinna på bytet från LP- till CD-skiva.

När spelmännen Jonny Soling och Kalle Almlöv drog iväg på en 5-veckors USA-turne nyligen passade skivbolaget Giga på att återutge deras platta "Hopspelt" på CD. Den kom på LP för två år sedan.

Kalle och Jonny är förgrundsfigurer i dagens svenska spelmansrörelse. Hundratals fiolspelare har haft dem som lärare på helg och veckokurser eller på långkurser vid folkhögskolan i Malung, där de verkat sedan slutet av 1970-talet.

CD-skivan ger bättre rättvisa åt dessa två skickliga spelmän än någonsin kassettband eller LP kan göra med bandbrus och skivskrap.

Låtarna har de hämtat från Väster- och Österdalarna. För all framhålla ett par av de 20 bitarna väljer jag Kalles vackra vals Moder Jord och en Julpolska komponerad av Pål Olle.

Ålderdomligt

Samtidig med "Hopspelt" återutger Giga på CD också "Längs gamla stigar och färdevägar" där Simon Simonssons kvartett spelar låtar från Älvdalen.

Det är en skiva som kommer att hänga med länge tror jag. Simon och Ola Bäckström (fioler), Ale Möller (bosoki) och Stefan Ekdahl (cello) handskas varsamt med det traditionella materialet. De snarare förstärker än "förnyar" det ålderdomliga tonspråket i älvdalsmusiken.

Vill man ge sig in på Simonssons färdväg krävs en hel del aktivt lyssnande men man får stort utbyte av resan.

Östnora Folkton från Sörmland är ett annat exempel på CD-skivans genombrott i spelmansleden. Kvartetten (tre nyckelharpor och dragspel) har tidigare spelat in en kassett, men väljer nu att på eget bolag ge ut sitt nya alster på både CD och kassett.

Gruppen spelar välvärdad med fin takt det är ett uppskattat gammeldansgäng. Några dalalåtar finns i deras allsvenska repertoar, bl a Möckelmyrvalsen av Olof Tillman från Floda och rättvikaren Blånn-Olles hambo.

"Årsringar Svensk folkmusik 1970-1990" (MNW) är en dubbel-CD som fått topprecensioner både hemma och utrikes, t ex i ansedda engelska tidskriften Folk Roots.

Per Gudmunson och Ale Möller, båda musiker bosatta i Falun, har gjort urvalet -56 låtar.

Dalarna - folkmusiklandskapet nr 1 i - Sverige - är förstas

väl representerat. Men det finaste med "Årsringar" är att den visar på den stora både geografiska och musikaliska bredd som finns i vår moderna spelmansmusik. En av folkmusikvågens goda sidor var ju att den lyfte fram musiken från hela landet.

Sedan tycker jag "Årsringar" också är en spegling av det väl tunga allvar som vilar över mycket av dagens folkmusik. Hoppas 90-talet ger oss mer "tjosan". Orsa Spelmän visar förhoppningsvis vägen. Dalanamn på "Årsringar" Simon Simonssons kvartett, Björn Ståbi, Røjås Jonas, Lena Wille-mark, Jonny Soling, Kalle Almlöv, Nils Agenmark, Ale Möller, Orsa Spelmän, Pål Olle, Pelle Lindström, Per Gudmundson, Herbert Dragsten, Pekkös Gustaf, Magnus Bäckström, Anders Rosén, Roland Keijser, Hjerp Erik och Pers Hans Olsson.

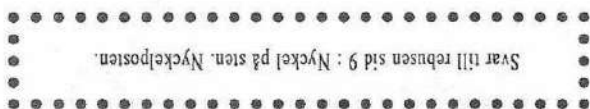

Till denna låda torde brev sändas, vilka äro avsedda att få ett svar på, i en eller annan mening. En expertpanel kommer att i behövliga fall tillfrågas, på det att den frågande får ett svar som han bliver nöjd med. Läsekretsen är naturligtvis välkommen med synpunkter och förslag.

Välkomna således med Edra frågor.

Adressen till ovanstående frågelåda är den samma som redaktionsadressen:

Sven Nordin
Vallavägen 38
136 41 Haninge

Till "FRÅGELÅDAN":

Vad anser byggtexperterna om att bygga en nyckelharpa med plant lock? För och nackdelar? Undertecknad har provat med gott resultat.

Hälsningar Bosse i Sandviken.

Redaktionen (Sven Nordin) svarar:

Locket kommer att så småningom sjunka. Det plana locket kommer inte att tåla sträng-/stalltrycket.

Jämför med ett brospann som byggs välvd. Skulle locket mot förmodan inte sjunka är det för tjockt och detta ger sämre ljud.

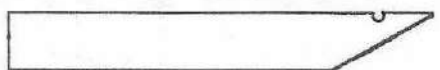
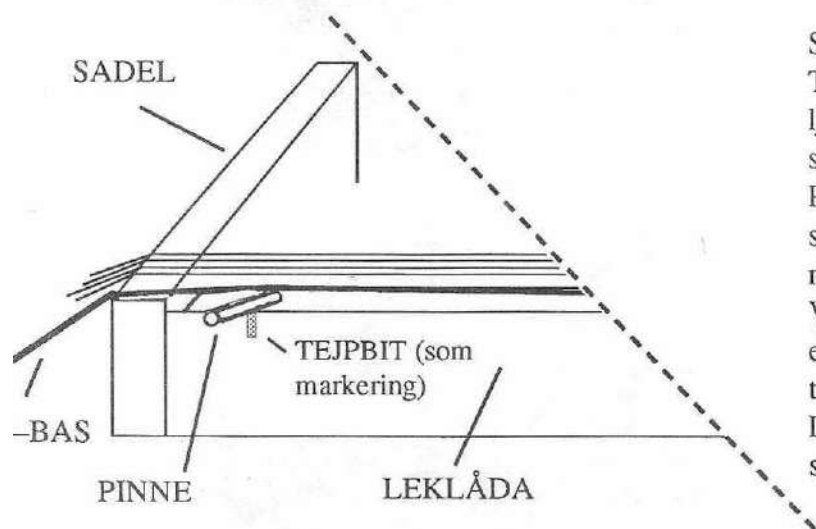
Frågan bollas härmed vidare till läsekretsen.

Skriv och tala om vad Du anser

C-bas blir D-bas

Nu kan vi på ett enkelt och fiffigt sätt få C-basen att bli en D-bas.

Här presenterar redaktören sin egenhändigt gjorda och provade lösning. Denna lösning kanske kan ge inspiration till ännu fler idéer, som då förhoppningsfullt sändes in till redaktionen.

PINNEN SEDD FRÅN SIDAN

Så här går det till:

Tag en pinne (i mitt fall en bit av en tunn ljudpinne), plana ena änden och gör ett jack som strängen kan ligga i.

Pinnen kan sedan med ett enkelt handgrepp stoppas under C-bassträngen och spänns fast med hjälp av spänningen i strängen.

Var pinnen skall sitta får intoneras (med örat eller stämapparat). Sätt en liten markering, t ex en tejpbit, vid rätt tonhöjd.

Det låter faktiskt "häftigt" med D-bas när man spelar t ex i D-dur.

Sven Nordin

BERTIL SVENSK'S BILDSIDA

Anna Sahlström på
bänken vid sin Eric.

Profesor Jan Ling
talar vid avtäck-
ningen av statyn :
"Eric Sahlström gav
oss modet att satsa
på nyckelharpan".

Buskspel på
Vallastämman.

Peter Puma Hedlund
Junior lyssnande på
Gösta Sandström.

Torsdagsträff med temakväll

Torsdagen den 10 september var det dags för höstens första "tema-kväll" i Hartwickska Huset.

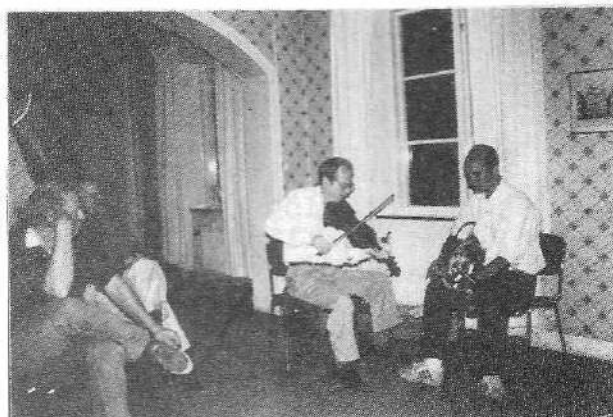
Först ut var Sven Nordin med temat: "gammelharpspel på kromatisk nyckelharpa". Sven berättade, visade och lärde ut hur man spelar på kromatisk nyckelharpa så att det låter som gammelharpa, i princip: dra samtidigt på två strängar med lös tagel. Han berättade även lite om fotstampen, tex att stampa bara på ettan i vals, "för det är ju skillnad på vals och polska". Efteråt var det gemensam övning på fotstamp och gammel-harpspel på våra kromatiska nyckelharpor.

Andra temat för hösten den 8 oktober handlade om "Wallin-traditionen".

Gäster denna gång var Ellge Jakobsson och Bengt Lundblad som spelade låtar efter Albin och Ceylon Wallin inför 14 intresserade åhörare. De berättade bl.a. att låtarna oftast spelas för fort, utan de skall spelas lugnt och med "sug".

Efteråt vidtog som brukligt gemensamt allspel.

Örbyhus 92 10 15 Esbjörn Hogmark

Varför får vi inte fram fler duktiga harpbyggare?

Det vimlar i dag av duktiga nyckelharpspelare medan man fortfarande får leta med ljus och lykta efter unga duktiga nyckelharpstillverkare. Vad beror det på?

Vad händer egentligen på harpbyggerfronten i gamla Svedala? Vad händer på harpselarfronten? Jo här har det hänt massor med saker sedan folkmusikvågen kom i gång på 70-talet. Det koras ständigt nya riksspelmän på nyckelharpa och de kommer inte bara ifrån Uppland. Nej de kommer minst lika många ifrån andra delar av Sverige. Nyckelharpspelet har spritt sig över hela Sverige och slagit ordentlig rot. Det är till och med så att man på vissa håll befärar att nyckelharpan helt skall ta över och konkurrera ut andra folkmusikinstrument, fiolen t ex. Nyckelharpspelet har också genomgått en markant kvalitetsförbättring över lag. Man är inte lika upptagen med att hitta rätt knaver utan man kan ge sig hän mer ohämmat i själva musiken. Det låter i dag mycket bättre om de spelmanslag som har nyckelharpor. Man har heller inga problem med att spela tillsammans med andra instrument. Detta mycket tack vara att man numera ofta stämmer sina harpor med hjälp av diverse stämapparater.

Nu är det givetvis inte bara nyckelharpspelet som utvecklats under den tid som gått sedan folkmusikvågen startade. Givetvis har en motsvarande, om än inte lika påtaglig, kvalitetsförbättring ägt rum inom fiolspelandet. Skillnaden ligger i att fiolspelet redan stod på en förhållandevis mycket högre nivå generellt sätt än vad nyckelharpspelet gjorde på 70-talet. Fiolspel har ju i långa

tider ingått i skolundervisningen medan nyckelharpspel blivit godkänt inom musikskolan först på senare år.

Innan vi går in på nyckelharpsbygge så låt oss först stanna till ett tag och snegla på fiolbyggandet. Hurgår det för det svenska fiolbyggandet i dag? Finns det över huvudtaget några duktiga svenska fiolbyggare? Eller kan man bara bygga fioler i Cremona och Mittenwald? Det här är frågor vars svar inte är helt oväsentliga när vi skall se vidare på nyckelharpsbyggandet.

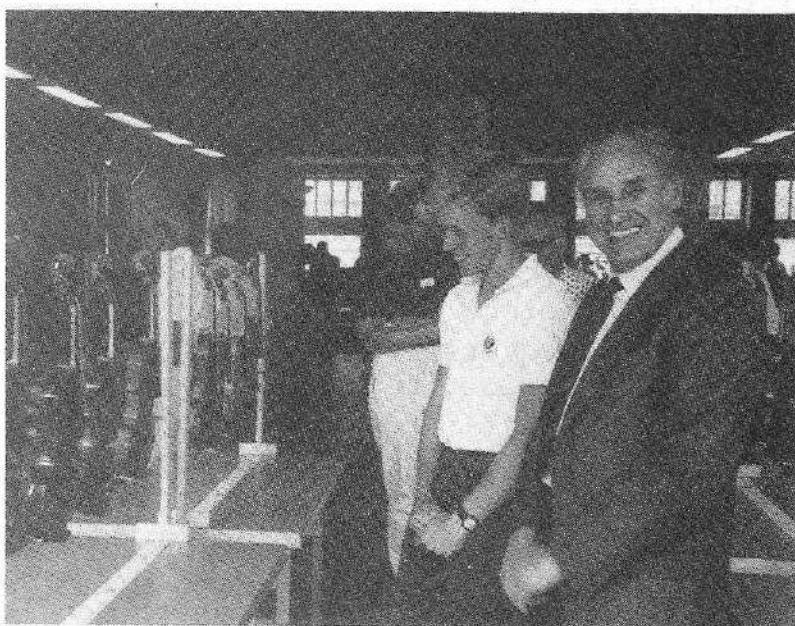
Låt oss först konstatera att det finns flera mycket duktiga fiolbyggare verksamma i Sverige i dag. Fiolbyggare vars instrument håller mycket hög internationell klass. Fiolbyggare som börjat som amatörer men numera arbetar med fiolbygge på heltid. Flera av dessa personer är relativt unga. Med ung i sådana här sammanhang menas åldrar kring eller under 40 år. Hur har dessa personer lärt sig den svåra hantverkskonsten? Jo man har rest runt och besökt varandra och andra fiolbyggare speciellt i Cremona och Mittenwald. Det finns en person i Sverige vars namn man inte kan gå förbi när det gäller fiolbygge i Sverige, och han heter Sören Ekebjörns. Sören är musiklektör i Ludvika, och jag har haft den äran att känna honom sedan den tid då jag själv bodde i Ludvika (1976-83). Sörens stora intresse är att bevaka allt som sker inom fiolernas värld utan att själv ge sig in på ett aktivt byggande. Han gör årligen resor ned till Sydtyskland och Norditalien och träffar fiolbyggare. Givetvis har han då stött på den i dag kanske mest kända av dem alla, Josef Kantuscher ifrån Mittenwald. Kantuscher bygger inte bara världens bästa fioler idag utan han reser också omkring och håller kurser, seminarier mm i den ädla konsten. Dessemellan hinner han med att vara jurymedlem i de stora internationella fiolbyggartävlingarna runt om i världen. Nu

förhöll det sig så att Sören Ekebjörns arrangerade en fiolbyggartävling i Ludvika kring den 1:a juli i somras och som jury hade han inkallat Josef Kantuscher. Men inte nog med det, han hade även lockat dit Gio Batta Morassi från Cremona, Bernhard Millant från Paris och Roland Wiklund ifrån Stockholm. Dessa fyra herrar svarade för bedömningen av instrumentens funktion och utseende. För bedömning av instrumentens akustiska egenskaper hade man kallat in ingen mindre än violinisten Andreas Röhn ifrån München. Tävlningen var i första hand avsedd för nordiska fiolbyggarproufs.

När jag tidigt i våras fick reda på det här, då bokade jag givetvis in evenemanget i min almanacka. Nu äntligen skulle jag

få träffa den store Kantuscher som jag hört och läst så mycket om. Hur skulle han vara tro? Skulle han vara lika klurig, tystlåten och ödmjuk som Eric Sahlström? Dagarna i somras gick fort som alltid när man har mycket som är roligt för sig. Först kom Österbystämman, sedan midsommar och omedelbart därefter Ekebyholmskursen. Direkt dagen efter kursavslutningen kom Skansendagarna med VM-spelet. Sista dagen på Skansen var söndagen den 28:e juni. Dagen efter packade jag och for till Ludvika. Där hade man redan avverkat ett par dagar av själva fiolbedömningen. När jag kom så återstod dels provspelningen och dels en två timmar lång sammanfattning av resultatet före

provspelningen. Sammanfattningen skulle hållas av Josef Kantuscher. Jag och min son Göran lyckades komma in och få se hur man arbetade med själva bedömningen timmarna innan föredraget. Vi lyckades då få en kort pratstund med Kantuscher, som var på ett strålande humör (se bilden). Han hann berätta för oss hur det var när han som liten pojke byggde sina första fioler. Han var inte alls så noga på den tiden utan gjorde som han tyckte helt utan vetskap om de "stränga regler" som gäller inom fiolbyggeriet. Han ansåg att den tiden betydde mycket

för honom, då han så att säga hade full frihet att forma instrumentet helt som han tyckte själv.

Så kom föredraget. Givetvis var det späckat med detaljkommentarer där Kantuscher gick igenom fiolens olika delar steg för steg och

lade synpunkter på spelbarhet och det estetiska utseendet. Då och då stannade han upp och påpekade betydelsen av det estetiska helhetsintrycket. Han kunde egentligen inte konkretisera vad detta innebar. Skulle man ge sig på en förklaring så har det att göra med en förfinad känsla för form och skönhet (Estetik = Vetenskapen om skönhet, Svenska Akademiens ordlista.). Antagligen så går det att träna upp sitt estetiska sinne. Det är förmodligen med detta som med t ex musik att vissa kan träna upp sig till oanade nivåer medan andra får nöja sig med en mer måttlig förmåga.

fortsättning nästa sida

Hursomhelst; Poäng ifrån bedömningen av spelmässighet och estetik, max 200, lades ihop tillsammans med poäng efter den akustiska bedömningen också max 200. Slutresultatet dividerades med två. Som mest kunde man alltså erhålla 200 poäng.

Första plats delades mellan en svensk och en norrman, Thure Hellqvist och Magne Kvamme, båda på 168 p. Sven-Erik Larsson Enköping kom 3:a på 166,5 p. Alf Börjars 4:a på 164 p. Per Klinga ifrån Mora 5:a på 163,8 p. Tommy Jakobsson ifrån Uppsala 12:a på 156,4 p. Harry Hedbom ifrån Tierp (som också bygger nyckelharpor) 14:e plats på 155,5 p. De två första tilldelades ett gulddiplom och de övriga ovan nämnda erhöll silverdiplom.

De flesta som låg i topp hade lämnat in flera fioler. Jag minns att Kantuscher som slutkommentar sade att av de c:a 150 st inlämnade fiolerna så gav han ungefär hälften godkänt och tyckte att c:a 10% kunde betecknas som goda instrument. Det är till att ha krav!

När juryn hade avslutat sitt digra arbete kopplade man av med att besöka Bingsjö. Tyvärr så drabbades man då av den typiska svenska sommaren med hållande regn.

Det har nu gått ett antal månader sedan det här evenemanget gick av stapeln och det har gått ungefär lika lång tid sedan vi hade vår årliga harpbedömning i Österbybruk. Jag har i mina tankar ofta återvänt till vad jag fick vara med om i Ludvika. Jag har också då försökt finna ut vad man skulle kunna föra över från fiolbygget till nyckelharpsbyggandet och på så sätt föra in nytt friskt blod i den verksamheten. För det är tyvärr så, och det tror jag de

flesta som tänker efter håller med mig om, att nyckelharpsbyggandet har inte gått framåt speciellt mycket på senare år. Jag har också försökt påtala detta, t ex vid samkvämet i Österby i samband med bedömningen, att något bör göras. Men vad?

Antalet inlämnade nyckleharpor i år var 36 st. Det är den i särklass lägsta siffra som vi haft, åtminstone under de år jag suttit i juryn. (Från 84)

Det är också ytterst påtagligt att det är samma personer som återkommer år efter år. Det är givetvis bara bra att man kommer tillbaka och är evenemanget troget, men det skulle kännas mycket bättre om det kunde locka nya byggare att satsa på den ädla konsten. Varför kommer inga ungdomar? Det är också så enligt min högst personliga uppfattning att den utveckling med t. ex. kvalitetsförbättring som var så påtaglig under 70-talet nu helt tycks ha stannat av. Det förekom också betydligt mer av egna idéer tidigare.

I dag är tyvärr de flesta harpor gjorda som direkta ritningskopior. Från fiolbyggartävlingen i Ludvika i somras har jag blivit styrkt i tanken att vi måste satsa mer på att frigöra de personliga skaparkrafterna och mindre på rent kopierande. De flesta fioler, kanske samtliga, som intagit tätpositioner i tävlingen i Ludvika hade starka personliga särdrag och var alltså absolut inga "Stradivariuskopior" som man kanske skulle kunna tro vid första påseende. Nej de var skapade med krav både på fullgod funktion och på största möjliga estetiska helhetsintryck. Som exempel på det sistnämnda kan jag ta att om man

avsiktligt gör fiolkroppen något slankare så gör man samtidigt halsen smalare och snäckan smäckrare. Eller om man t. ex väljer att göra lockets hålkäl ute i kanterna med en tvär avslutning så kunde samma tvära avslutning återfinnas i snäckans hålkäl.

Vi måste få in lite mer av det här i nyckelharpsbyggandet. Och observera; detta är inget nytt. Ett av de estetiskt mest tilltalande instrument som jag skådat är den gamla nyckelharpan från 1700-talet, som bl.a. var försedd med kvartstoner och som vi hade med på utställningen i Lövestabruk.

Skall vi göra om bedömningsgrunderna i Österbybruk till att mer likna det som fiolbyggartävlingarna använde sig av? Dvs. att man går igenom nyckelharpans huvuddelar och sätter poäng för varje del. Delarna skall då bedömas map funktion och estetiskt utseende. För varje del skall också finnas en maximal poängsumma. Denna poängsumma skall vara större för nyckelharpans väsentligaste delar och mindre för de oväsentliga. På fiolbyggartävlingarna brukar man bara provspela de instrument som fått mest poäng efter funktion/estetikbedömningen. Man vet av erfarenhet att det är ytterst osannolikt att ett instrument med låg bedömning i detta avseende kan låta bra. Detta beror också på att provspelningen av fioler är en mycket mer omständlig procedur än vad vår enkla provspelning av nyckelharpor i Österbybruk är. Man spelar olika typer av tonintervall, olika strängar, starkt svagt, olika lägen etc och detta bedöms från olika avstånd i olika akustiska miljöer. Man lägger överhuvudtaget ned mycket mer tid på hela bedömningen jämfört med

vad vi har möjlighet till i Österbybruk. Skall vi införa guld, silver och bronsdiplom vid sidan av själva bedömningsprotokollet?

Sammanfattning: Vi måste få fler ungdomar som provar på att bygga nyckelharpa. Mer av personligt skapande. En utveckling på det estetiska området där formgivning och funktion intimt hör ihop och ger ett estetiskt helhetsintryck. Den traditionella anknytningen till gamla instrument är viktig och ger en extra dimension i skönhetsupplevelsen. Funktionsmässiga idéer och nytänkande bör testas av drivna harpspelare. Enda sättet att få verklig acceptans i sitt instrumentbyggande är att få ut instrumentet till en duktig musiker. Men hur skall detta gå till och vad kan vi göra t. ex i Österbybruk eller inom Eric Sahlströms minnesfond?

Jag lämnar härmed frågan öppen till läsarna.

Skriv antingen en kommentar till min artikel i nästa nummer av Nyckelposten eller så ringer ni hem till mig 0295-10706.

Tack på förhand för alla tips som jag hoppas få.

Esbjörn Hogmark

Annons:

VIDEOKAMERA SÄLJES

Videokamera Cannon E-70 med 3 batterier. Pris : 3900:-.

Tel: 747 85 43

Birger

Här fortsätter vår serie om
"Vem fan var Båtsman Däck".

Gåtan närmar sig nu sin lösning. Pusselbit för pusselbit läggs nu till "Båtsman Däck's hemlighet".

Ett besök hos en släkting gav följande information:

Båtsman Däck's namn var egentligen Johannes Jansson (sedermera Johan Däck). Född 1848, död 1913. Troligen begravd på Valö kyrkogård. Han bedrev jordbruk i Lundsvedjan, Valö (Däckebo). Han hade tre söner, Fridolf, Adolf och Emil. Johan Däck gjorde två världsomseglingar.

Han var storspelman och favorit hos baron af Uggle på Forsmark. Spelade ofta även på bröllop och fester. Man skulle alltid ha "en tallrik svartsoppa och sju supar" före en spelning.

Han tillhörde Forsmarks rote och tjänsgjorde vid Vaxholm. Riksspelman 1903 (?).

Han spelade både fiol och kontrabas-harpa. Fiolen finns kvar än i dag, den är välbevarad och med tillhörande stråke. Till fiolen hör en låda av typen "likkista". Fiolen köptes vid en av hans världsomseglingar. Fiolen har en pappersetikett inuti: "Awanti 1830 Efecit", således en Awanti kopia.

Red.s kommentar:

Något fotografi på Båtsman Däck finns inte bevarat enl. uppgiftslämnaren. Kan kanske ett sådant fotografi finnas i någon sjöfartstidning eller annan publikation?

Tack Lena Höög och Hasse Gille för hjälpen.

LANDSTINGETS HEDERS- STIPENDIUM I UPPSALA LÄN.

PRESSTOPP

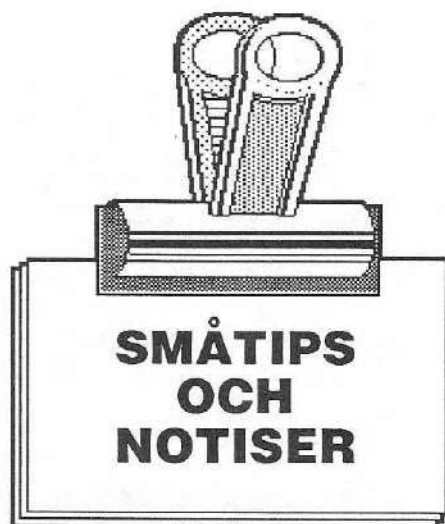
"Kultur i länet" har i år tilldelat Hans Gille, Österbybruk ett hedersstipendium. Detta består av ett konstverk.

Motiveringen lyder: *För att utifrån en djup förankring i de uppländska järnbrukets tradition ha spridit intresset för nyckelharpa-spelet.*

Hans Gille är en av Sveriges främsta nyckelharpbyggare. Han är känd bl a för att, i sin strävan efter att återskapa en äldre ljudbild ha arbetet fram en nu typ av nyckelharpa. Därtill har Hans Gille mycket framgångsrikt utvecklat en personlig spelstil som på ett unikt sätt tillvaratar nyckelharpans möjligheter.

Nyckel-
posten och
föreningen
Nyckelharpan
ber härmed att
få gratulera!

Smörjtips:

När smorde Du din nyckelharpmekanik senast? Denna fråga låter kanske lite kryptisk, men på förekommen anledning måste jag påminna om detta.

Det är av största vikt att finstämmarnas och resonanssträngarnas skruvmekanik får en droppe olja, åtminstone en gång om året.

Själv gör jag så att jag blandar lite konsistensfett och vanlig symaskinsolja, denna "grogg" blir då ett mellan-
ting mellan olja och fett. Oljan är ofta flyktig och fettet är för kletigt, så en blandning blir utmärkt.

Skruva ur *en finstämmare i taget* (räkna antal varv så att skruven kommer ungefär där den stod från början) och doppa skruven i blandningen skruva tillbaka. OBS att det inte är någon risk att strängen släpper om man skruvar ur finstämmarskruven helt.

Resonanssträngarna vrids ned med en gitarrvev och sedan appliceras lite av blandningen på snäckdrevet och kugghjulet. Veva sedan tillbaka (räkna också här antal varv före och efter).

Sven Nordin

BERÅNDE FRÅN STYRELSEN:

Styrelsen låtermeddela; för att spara porto och besvär skickas numer **inte** medlemslista och styrelseprotokoll ut till alla. Den som vill ha medlemslista får kontakta Bertil Svensk och den som vill ha styrelseprotokoll kan vända sig till Christer Kvarne. Adress: se sidan 2.

- Var det Svenne som sa att påven dansade hambo ?
- Nää, han sa bara att påven var bra på polska.

Järvastämman

Text och bild Ann-Mari Liliegren

Järvastämman på Husby gård "Stockholms grönaste stämma i anrik miljö", gick av stapeln lördagen den 9/8 1992 kl. 12 - 16.

Om denna stämma hade jag tänkt berätta genom att endast ta fotografier och skriva förklarande text till, jag ville få litet variation på mina spelmansstämmebeskrivningar. Men därav blev inget! Kameran spolade snällt tillbaka filmen efter det att jag tagit första bilden. Så här följer nu en resumé över dagens begivenheter för publiken och spelgodis för sugna spelmän.

Allspelet under ledning av Sven Nordin började programenligt klockan 12 och med låtarna: Marstalla Olles vals, Hillebola schottis, Vendelpolskan, Svenskens polkett, Tierpspolskan. Sedan tog scenspelet vid.

* KURT EKLUND på durspel var först ut. Han spelade springvalsens "Kviddevitten", om denna vals berättar han; Eric Sahlström satt på trappen en försommardag och lyssnade på fåglarnas kvitter, gick så in och komponerade valsens. Sedan spelade Kurt bondpolskan "Tandpetaren" efter Eric. -Gamla hederliga låtar, som Eric brukade säga. Kurt talade om för mig efteråt att han helst spelar upplandsmusik och bondpolskor, men även pärlor från andra håll också. Förr spelade han gammeldansmusik från sekelskiftet. Och så berättar Kurt spelmanshistorien om Rapp-Kalle; att ett stort svart moln sågs på långt håll när han kom med sin häst och vagn. Det var alla flugor som surrade över strömmingslasten. Om Rapp-Kalle berättas vidare att han hade en tierpharpa och att hästen hans en gång hade sparkat till vagnen så att strömmingen rann ut efter vägen och att han då plockade upp strömmingen och la den i sina byxor som han hade knytit ihop byxbenen på.

* JÄRFÄLLA NYCKELHARPSGILLE spelade bl a den vackra men inte så ofta hörda Kers-Lars brudmarsch.

* GUNNAR NORDLINDER spelade munspel tillsammans med sin svärfar som ackompanjerade honom på snatterpinnar. De spelade Bonaparte marschen, om denna låt berättade Gunnar att marschen spelades, enligt vad traditionen säger, för kejsare Napoleon 1813 när han förlorat slaget. Kung Karl Johan sände fram en korpral som spelade marschen på pipa för Napoleon där han, av vrede skummade fradga, satt på sin häst.

* VÄRMDÖ DURSPELARE, 4 stycken på durspel och gitarr, spelade norskt; Polsefter Jan Firumeller Flottarpols; schottisen "Hoppa ombord"; avslutade med en reinländer.

* HÖGDA SPELMÄN, 4 stycken på cittra, fiol och gitarr, spelade tre västerbottenslåtar. (Högda ligger i södra Lappland i Västerbotten).

* ELLGE JAKOBSSON med spelkamraterna Ulf och Gudrun, på kromatharpor, spelade bl a en springvals från Valö "Upp nu pojkar och sprätta koskit från klövarna".

I bakgrunden uppe på kullen bakom ladugårdsbyggnaden hörs musiken från ett buskspel. 14 spelmän på gitarr, klarinett, dragspel och fioler, klämmer i med "Brudens trollmarsch" vanligen spelad när det, som idag, finns risk för regn. Men så åter till scenprogram.

* PER RUNDBERG, "spelar på alla möjliga instrument och några medeltida". Säckpipan ville inte stämma, så det blev på kohorn "Vaggvisa från Oppdalen" och två låtar på mungiga "munharpa". Per avslutade sitt program på fiol, med en halling från Norge.

* CURT JINDER på silverbasharpa och Lelle, medarrangör på stämman och stand in för Arne Modén, kompade på cittra. De spelade Festmarsch efter Gås-Anders och som Curt sa att den marschen brukar han alltid spela eftersom han tänker på Gås-Anders med tacksamhet. Det är bra att hälsa på honom när man åker förbi hans staty vid Björklinge kyrka - kränglig dag vände och blev till

Allspelet kunde avnjutas
från cafétältet.

en dag med tur.

* SVEN NORDIN, på munspel, inspirerad av tidigare spelman, spelade en hamburgska från Sörmland, en vals spelad av Skäggmanslaget en gång för länge sedan på m/s Blidösund, där propelleraxelns dunkade ljud blandades med orkesterns musik likt nu Svens taktfasta fotstampsackompanjemang. Han avslutade med en polska efter Viksta-Lasse.

* BRUNO "CATT" ÅRFORS på dragspel, spelar jämtlandsmusik. Han började med två egna låtar, triolpolskor och bytte sedan till durspel och spelade några låtar till, med sug i bälgen helt enligt modénska tongångar. Bruno avslutade med en polska i jämtstil och sjöng texten, "Hej tomtegubbar slå i glasen...". Visan hade han transponerat med datorns hjälp till molltonart, "en liten tid vi levat har men med stor möda ...", visan slutade med ett ackord i dur!

Scenprogrammet avrundades framåt 17-tiden med allspel på scenen. Ett 50-tal spelmän samlades och spelade låtarna: Orevalsen, Styfbergs schottis, polska efter Gåsvikarn och efter Leipzigs krigsmarsch pampiga avslut blev det inropningar från publiken och då spelades naturligtvis Vendelpolskan välljudande över Järvafältet.

Ni kanske undrar var Husby gård ligger och hur man kommer dit? Man kan åka E4:an Uppsalavägen 1 mil nordväst ut från Stockholm och ta

vid Husby/Akalla eller så ta tunnelbanan nr 11 till T-banestationen Husby och gå ca 1 km fram till gården. Husby gård byggdes på 1850-talet och ägdes vid sekelskiftet av grosshandlare Brink som hade hand om tappning och distribution av ölet Carnegie Porter, i Stockholm. 1905 bestämdes det att Kronan skulle köpa området som kom att benämnas Järvafältet, till att användas för militära övningar. Husby Gård såldes och arrenderades ut vilket bl a innebar att plats skulle beredas åt officerare när det var militärövningar. Gården arrenderades i tre generationer varav bröderna Tord och Hans Mothander arrenderade gården fram till 1973. Kronan sålde Husby med omnejd till Stockholms kommun. Husby gård rustades upp och våren 1974 var gården färdig för att tas i bruk av Parkförvaltningen och Socialförvaltningens fritidsavdelning. Genom sitt vackra läge nere vid Järvafältet har Husby gård blivit ett välbesökt utflyktsmål för alla boende runt fältet. (Om Husby gårds historia har jag läst i ett informationsblad som finns att tillgå i caféet).

Arrangörer: Fritidsgården Husby gård, Kista kulturkommitté, Svensk-Argentinska Samarbetsföreningen och Lelle. Sponsor: ICA hallen, Akalla.

Foto: Styrbjörn Bergelt, Stockholm

Ivar Tallroth, Gösta Hellström
och Ragnar Karlsson spelar vid
Eric's grav.

Gösta Hellström, Sture Andersson,
Ivar Tallroth, Gösta Sandström och
Olov Jansson marscherar till kyrkan.

Kurt Södergren och Hasse Gille
spelar för Eric.

Foto: Styrbjörn Bergelt, Stockholm

Aina provsitter vid sin Eric.

Fototext: Sven Nordin

Kommela-schottis

"Gammeldags schottis"

The musical score is written for a single melodic line in 2/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). It consists of ten staves of music. Chords are indicated below the notes: Dm, Gm, A7, A, Dm, Gm, A7, Dm, C, C7, F, Dm, A, A7, Dm, Gm, Dm, A7, Dm, Gm, A7, Dm, C, C7, F, Dm, Gm, Dm, A, A7, Dm, A7. The piece ends with a double bar line and the word 'Fine'.

4 mil väster om Härnösand ligger en ort som heter VIKSJÖ. Någon kilometer väster om VIKSJÖ ligger en by som heter KÄCKELBÄCKSMON. Runt omkring i Viksjö finns många finska namn på myrar och tjärnar. "Kommela" är namnet på ett ödetorp en bit "upp på skogen" på KÄCKELBÄCKSMON.

Insänt av *Börje Nyberg*, Härnösand. (fiolspelman, som jag träffade genom jobbet. Red.)

Nu har arbetet påbörjats !

Arbetet med att få fram en logo för föreningen Nyckelharpan.

Vinnarbidraget i logo-tävlingen håller som bäst på med att ren-
ritas. Så småningom kommer det att finnas tröjor och ev dekal
föreningens eget emblem. Det ser vi fram emot. Många har länge öns-
kat detta. Allt arbete sker på fritid och ideell basis varför man
får ha tålamod tills arbetet är färdigt. red.

Saxat ur Hela Världen nr 21 1946

Agust

Världsberömd som musiker?

JASÅ DU SITTER UTE Å MUSICERAR, AUGUST.

JA, JAG TÄNKTE ATT MINA TONER SKULLE FÅ DALIRA UT ÖVER HELA DUNDERHYTTAN.

VAD ÄR DET DÄR FÖR EN BIT ?

DET ÄR EN EGEN KOMPOSITION. DEN HETER LIVET I DUNDERHYTTAN.

JASÅ, KOMPOSTAR DU SJÄLV OCKSÅ... JA VISST SKULLE MAN KUNNA HOPPA KRÅKA EFTER DEN DÄR BITEN.

VISSA TONGÅNGAR PÅMINNER DOCK OM LIVET I FINNSKOGARNA.

JA, JULARBO ÄR INGEN DUM KOMPOSITÖR HELLER.

JA, DEN DÄR BETHOVEN VAR NOG ETT STRÅ VASSARE ÄN DEJ OCKSÅ.

JA, Å SÅ HAN SOM KOMPONERAT ALLA DOM HÄR STRAUSVALSERNA.

-VA HETTE HAN NU IGEN.

JASÅ DU KOMMER INTE IHÅG VAD STRAUSVALSERNAS SKAPARE HETTE, AUGUST.

NEJ, VAD HETTE HAN NU IGEN...?

NEJ, MAN KAN JU INTE VETA JO NOG VET JAG DE MEN JAG KOMMER INTE PÅ T...

DÄR TITTAR LOTTA UT. KANSKE HON VET DE.

JO, AUGUST HÄR KAN INTE KOMMA IHÅG VAD STRAUSVALSERNAS KOMPOSITÖR HETTE.

JA, VAD HETTE HAN LOTTA ?

JA, INTE HETTE HAN DÅ AUGUST VRÅK, TY DE KAN MAN HÖRA PÅ MUSIKEN.

MEN KOMPOSITÖREN TILL VRÅKVALSERNA VET JAG NAMNET PÅ, HAN HETER VRÅK Å ÄR FRÅN DUNDERHYTTAN.

HA HA HA HA !

Nyckelposten Herr Sven Nordin
Vallavägen 38
5-13641 HANINGE Sverige

RAPPORT FRÅN DANMARK

Hammerhavnen 17.10.1992

BORNHOLM augusti 1993

Om allt går som det skall, blir det en nyckelharpkurs på Bornholm 4/8-8/8 med Ditte Andersson och Hasse Gille som lärare tillsammans med folkmusiker från Bornholm. Vi hoppas på deltagande av nyckelharpspelare från Danmark också. Har man lust till att stanna en hel vecka på solskensön i Östersjön, går även det att ordna.

I nästa nummer av Nyckelposten kommer ett fullständigt program, men då det kan vara maximum 24 deltagare - och det redan kommit in anmälningar! - kan intresserade hänvända sig till:

IRENE TUVESSON, Sönevej 2,
Hammerhavnen, DK-3770 Allinge,

telefon 00945 - 56 48 04 03

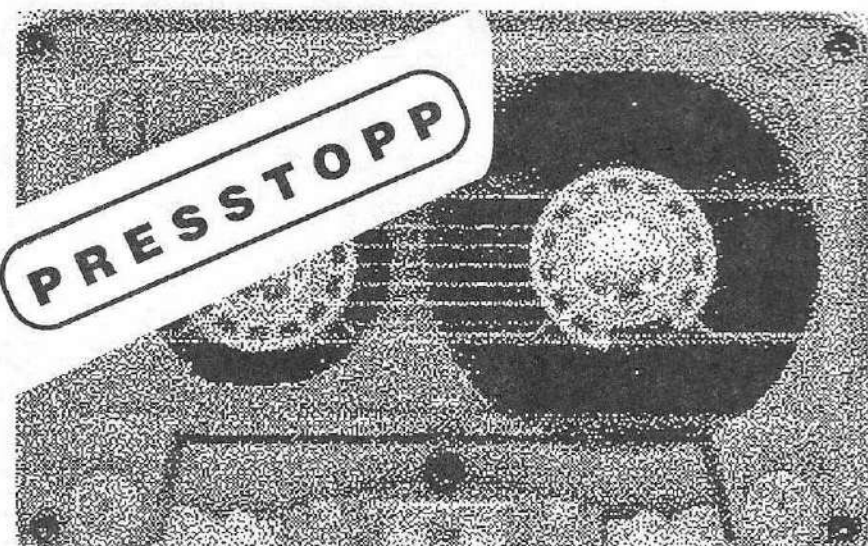
(fax 00945 - 56 48 04 76)

för flera upplysningar.

Hälsningar från ett höstfagert Bornholm. Irene Tuveesson

*I hälsningar
Irene*

NY KASSETT KOMMER SNART !

Nyckelharpa och mässing skulle man kunnat kalla den kassett som snart utkommer.

Men den heter:

Från Vagnshuset till New Orleans.

Det är en liveinspelning från konserten i brukskyrkan vid Österbybrukstämman 1992.

Vidare upplysningar kan fås genom :

Hasse Gille

Österbybruk tel: 0295-2083 5

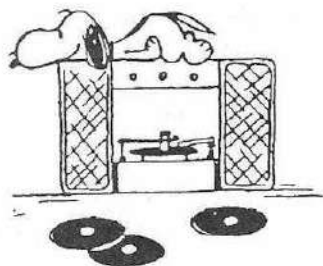

Louisiana

FOLKMUSIK FRÅN NORDEN och övriga EUROPA

kan beställas från
PIERRE ALWERT
Arvodesvägen 4
126 46 Hägersten
tel och fax: 08-18 00 86

LP CD MC

TAGELMAN & SON

Måste du spela
skomakarvalsen
med en sån sula !

Fotnot: Sula är gammalt slanguttryck för ordet "fort"

GNESTASTÄMMAN

Spelmansstämma och danshus.
Lördagen den 6:e februari 1993
kl 14.00 på Elektron i Gnesta.

Kurs i munspel och cittra. Lärare:
munspel; Jan-Erik Hammarberg,
cittra; Barbro Tällman.

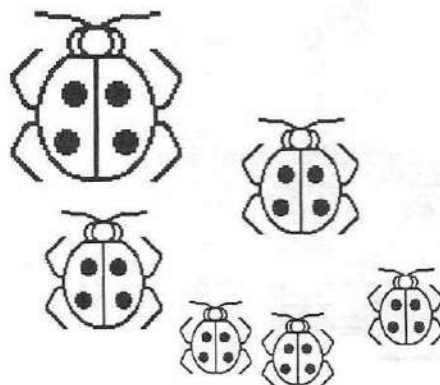
Anmälan och upplysningar:
Per och Marianne 0158-126 28
Pelle 0158-109 59
Sten 0158-103 04

Dans från kl 18.00

Mat och kaffeservering.

Entré : 30:-

Visste Ni förresten att Harry Martinsson (som bodde i Gnesta) givit Elektron sitt namn.

Stråkdraget

"Folkmusik på vårt sätt"

Lars-Bertil Arvidsson - fiol, flöjt.
 Jan-Erik Eneqvist - nyckelharpa.
 Tord Jonsby - tvåradigt dragspel, gitarr.
 Bo Karlsson - fiol, nyckelharpa.
 Jan Lundqvist - nyckelharpa, gitarr, orgel.
 Birger Nordell - fiol, nyckelharpa. Rolf
 Robin - bas.
 Anette Åbom - fiol.
 Anita Åbom - dragspel.
 Hans Åbom - fiol.
 Siv Österberg - dragspel, cittra

Producent: Birgitta Records

Inspelnings teknik: Sven-Roland Engström

Inspelad i Nacka Aula februari 1987

Sida A

Noa's snoa	3.14
Reinländer från Röros	2.07
Mazurka efter Syver Nysaeter (vi spelar den som hambo)	2.11
Norsk pols efter Sven Nyhus Röros	2.10
Kovikstösen vals av Hans Åbom	2.25
Klonken reinländer	2.32
Roffes slängpolska av Rolf Robin	2.37
D-dur polskan	2.18

Sida B

Västerdalmazurka	1.51
Jan mor Bodapolska	1.51
Polka efter Hans Johanssen	2.29
Slövagubbens måg efter Hans Tjäder Boda	2.26
Schottis efter Geting-Lasse	1.47
Trollet i skåkten polska av Johan von Schwartz	2.18
E'tjiffa snoa efter Boda spelmanslag	2.07
Slängpolska efter Gås Anders	2.01
Gransjövalsen	2.35
efter W Wernberg, Stöde	

Kassetten kostar 50:-. Kan köpas
 hos: Lars-Bertil Arvidsson tel:
 07665-33608

Här följer en liten notserie som återkommer i varje nummer av Nyckelposten.
 Det är jaktsignaler som förmodligen skall blåsas på horn.

JAKTSIGNALER

Upptecknat av Johnny Skog

Väckning

